

PAMÁTKY VE TVRDNICÍCH

Článek z knihy *Tvrdomioce*, autor Jitka Matuszková

Povídání o místních památkách začneme římsko-katolickým kostelem, byť sám o sobě není státem chráněnou kulturní památkou, jeho historie si však zaslouží alespoň stručnou zmínku. Jádrem obce tvoří protáhlá trojúhelníková návěs, na níž stával **kostel sv. Mikuláše**, poprvé připomínaný v roce 1673. Jeho špatný stav v roce 1844 vedl ke snesení klenby hlavní lodi a k jejímu provizornímu zakrytí. Závažné trhliny se projevily roku 1854 v presbytáři, byly však nepřilíš kvalitně opraveny, kostel proto chátral dál, až byl v roce 1874 úředně uzavřen a posléze roku 1879 zbořen. Již v roce 1842 měla lichtenštejnská stavební kancelář připraveny plány nového kostela, signované pouze jménem Hauser, což byl patrně stavební mistr působící na břeclavském a valtickém panství, nepatřil však ke členům knížecí stavební kanceláře. Tento záměr ve stylu pozdního klasicismu se ale neuskutečnil, neboť farníci nechtěli přispět ani ruční, ani potažní prací. Teprve v letech 1881–1884 byl postaven nový kostel v historizujícím novogotickém stylu podle projektu z roku 1878. Rovněž tato stavba trpěla svou polohou ve svahu a pro četné trhliny byla v roce 1939 zbořena. Na jejím místě je dnes park. Plány na nový kostel v historizujícím novogotickém stylu vyhotovil v roce 1934 Ing. Karel Förster, jeho záměr se však neuskutečnil. Stavebníci dali přednost neeklektickému pojetí brněnského architekta Vladimíra Richtera, podle jehož projektu byla v letech 1940–1941 postavena trojlodní bazi-lika, pojednávající historizující prvky modernějším způsobem. Kromě projektanta stavební plány signoval Jan Poláček, předseda Kostelního konkurenčního výboru v Tvrdomicích, dále architekt Ferdinand Špidla a Ing. Otmar Svoboda ze stavební firmy. Nový chrám byl umístěn na rovině za hranou říční terasy řek Moravy a Kyjovky, na někdejší pastvisku zvaném Trávníky. Ze zbořeného kostela byla do nového tympanonu přenesena mozaika s vyobrazením Krista Spasitele a adorujících Podlužáků. Patronát nad stavbou převzal kníže Alois z Lichtenštejna, což s sebou neslo povinnost hradit třetinu nákladů na příští nutné opravy. Historické změny po druhé světové válce vedly ke zrušení tohoto patronátu, což způsobilo nemalé starosti Kostelnímu konkurenčnímu výboru v Tvrdomicích, který pak jen obtížně shromažďoval peníze na opravu válkou poškozeného kostela a sousední fary.

O postavení nového kostela se největší měrou zasloužil tehdejší duchovní správce zdejší farnosti František Hrabal, který nastoupil svou službu ve Tvrdomicích v roce 1938. Vděční Tvrdomčané mu udělili čestné občanství, a dokonce na jeho počest přesunuli hody z 28. října na druhou neděli v září a říkají jim „Hrabalovské“. Po válce se zřejmě vrátili k původnímu termínu císařských hodů a definitivně se rozhodli pro termín „Hrabalovských“ hodů až v roce 1980.

V souvislosti s kostelem nelze nezmínit, že v rámci prohlídkové trasy zámku v Lednici je vystaven obraz nazvaný Zimní slavnost ve Tvrdomicích (inv. č. LE 407). Podle zápisu v zámecké inventární knize z roku 1928 visel na stěně bývalého toaletního pokoje kněžny v 1. patře zámku a byl pojmenován *Winterlandschaft kirchl. Feier in alt Turnitz*. Olejo-malba má rozměry 472 x 650 mm, její autor je neznámý a zobrazuje zasněženou krajinu venkovského městečka s kostelem ve svahu nad náměstím, zaplněnou postavami v lidovém oděvu. Lokalizaci obrazu jsem zpochybnila, protože

vyobrazené lidové typy nejsou v podlužáckých, nýbrž v hanácko-slováckých krojích. Ikonografický rozbor pak potvrdil, že obraz představuje svatbu v Kloboukách u Brna a byl namalován mezi lety 1843–1863. Obraz stále visí v lednickém zámku pod původním názvem, ale Tvrdonice na něm skutečně nejsou.

Jedinými chráněnými památkami v obci jsou **boží muka** (evidovaná v ústředním seznamu kulturních památek pod číslem 32687/7-1737) a **socha sv. Jana Nepomuckého** na návsi před domem čp. 19 (evidovaná v ústředním seznamu kulturních památek pod číslem 50954/7-8967).

Boží muka stojí pod vzrostlou lípou na křižovatce u kostela a ukazují cestu k Týnci. Architektonicky nepřiliš složitá cihelná stavba stojí na trojúhelníkové odstupňované základně se šmolkově modrou podrovnávkou. Jednoduchá římsa ji dělí na dvě poloviny. V té dolní je na každé straně mělká pravoúhlá vpadlina, nad níž je malovaný podlužácký ornament s ústředním motivem granátového jablka. Horní polovina božích muk je na každé straně členěna hlubšími pravoúhlými nikami s ujmутými horními rohy. Iony jsou lemovány názední malbou, která je v tomto případě rozvinuta na větší ploše, což svědčí o významnějším postavení horních nik i o maléřčinně přirozeném citu pro míru. Niky zdobí olejomalby na plechu. Jednotlivé obrazy znázorňují Pannu Marii Šaštínskou (Pieta), sv. Floriána a sv. Vendelína. Ve spodní nice pod obrazem Piety je osazena skleněná destička s letopočtem L. P. 1760. Boží muka jsou zastřešena trojbokou střechou, krytou bobrovkou, v jejímž vrcholu je dvouramenný kříž.

Barokní trojboká boží muka postavili na vlastní náklady v roce 1760 tvrdoničtí obyvatelé jako poděkování za přečkání morové nákazy. Boží muka dnes stojí uprostřed obce, avšak ještě počátkem 20. století se nacházela na jejím okraji a za nimi se rozkládalo obecní pastvisko Trávníky. Když se ještě ve Tvrdonicích provozovala rovinná pastva, rozdělovali u nich obecní pastýři – kravák a junák – dobytek na krávy a jalovinu, neboť dále je na pastvu hnali odděleně. Tím lze vysvětlit vyobrazení sv. Vendelína, ochránce dobytka a patrona pasáků, v jedné z nik. Sv. Florián měl odvrátit požáry a Panna Maria Šaštínská v další nice připomíná nedaleké oblíbené poutní místo.

O zmíněnou ornamentální výzdobu se již zhruba dvacet let stará místní malářička paní Anna Darmovzalová. Malbu obnovuje zejména před červnovými národopisnými slavnostmi Podluží v písni a v tanci.

Socha sv. Jana Nepomuckého stojí na návsi před domem čp. 19 v kovové ohrádce. Světec je vysekán z mušlového vápence, je vyobrazen v podživotní velikosti v obvyklém kanovníckém rouchu (alba, rocheta, klerika, kanovnícká pláštěnka – mozetta a jako pokrývka hlavy biret), stojí na čtvercovém plintu, na jehož čelní straně je zbytek růžice z držadla lucerny. Sv. Jan si oběma rukama tiskne křížem šikmo přes prsa velký kříž s Kristovým tělem. Kolem hlavy s biretem se klene obroučka s pěti hvězdami. Postoj i výraz tváře je klidný, dynamičnost soše dodává zvlněný okraj roucha. Hranolový podstavec, na němž je socha umístěna, je z pískovce, má pro-filovanou patku a profilovanou římsovou desku. Na čelní straně podstavce je ve vpadlém rámu, půlkruhově završeném, rytý kříž a nápis:

*Svatý Jene
NEPOMUCKÝ
oroduj
za nás!*

Torzo rytého nápisu na zadní straně podstavce je nečitelné. Sochu vytvořil neznámý kameník v roce 1841. Byla polychromována, jak to odpovídalo lidovému estetickému cítění, avšak Josef Petr z

Tlumačova, který ji restauroval v roce 1998, polychromii odstranil, protože olejová barva, jíž byl světec natřen, neprodyšně kámen uzavírala, což vedlo k jeho poškození. Škoda, že restaurátoři ve spolupráci s památkáři doposud nenašli způsob, jak této půvabné soše vrátit její někdejší barevnost.

V den svätčova svätku (15. 5.) věřící sochu okrášlili kvítím a šli k ní průvodem z kostela na krátkou pobožnost. Předcházelo tomu pečlivé poklizení v každém domě a hlavně na ulici, kudy kráčel průvod, což zavdalo podnět ke klevetám: „*Mnozí ,věřící‘ místo pobožnosti kritisují, jak mají kde uklizeno.*“

Ani za druhé světové války neustala péče o památky. Archivní hodnotu má soupis tvrdonických památek z 20. listopadu 1943, podepsaný prof. dr. K. Kühnem, v němž jsou kromě uvedených božích muk a sochy sv. Jana Nepomuckého zmíněny další pamětihodnosti: pozdější přestavbou zaniklý dům čp. 98 a stará fara z roku 1762 a stále stojící lípa s obrázkem u cesty do Kostic. Památná lípa roste nad „Účkama“ na hranici tvrdonického a kostického katastru. Na jejím kmeni je pověšena dřevěná skříňka s barvotiskovým **obrázkem Krista** a pod ní jsou napodobeniny hřebů, kterými byl Kristus přibit na kříž. Údajně byly přivezeny přímo z Jeruzaléma. Původně byl obrázek na dřevěném sloupku, avšak v 2. polovině 20. století byl nový obrázek umístěn přímo na kmen lípy. A v koruně lípy si hrávali chlapi z nedalekých domů, protože z ní byl nádherný výhled na „Účky“ a na Malé Karpaty. Svě oblíbené větve si hoši označili monogramem. Toto místo na hranici dvou katastrů mělo ve své době ri-tuální význam, protože právě zde vítali občane, kteří zůstali doma, v čele s farářem a korouhví své spoluobčany vracějící se z pouti do Mariatálu (Marijánka u Stupavy).

Obytné stavby v národopisné oblasti Podluží, kam Tvrdonice etnograficky patří, se vyznačují mělkými výstupky, žudry, před vchodem do síně. Žudra byla zdobena ornamentální nástěnnou malbou s typickým motivem podlužácké růže – čtyřlístého květu v barvách červené a modré – doplněné rostlinnými rozvilinami a ve Tvrdonicích oblíbenou zelenou barvou na pilířích žuder. Takové malované žudro měl i **dům čp. 98** s doškovou střechou, jehož majitelem byl Jan Hrazdil. Dnes po něm zůstala jen fotografie, kterou v roce 1943 pořídil A. Opluštil. Stejně dopadly i státem chráněné památky lidového stavitelství. **Dům čp. 318** (evidován pod číslem 7-1739) představoval trojdílnou usedlost komorového typu s hákovým dvorem. Vstup do průchozí síně byl chráněn pravouhlým žudrem, jehož výzdobě dominovala zmíněná podlužácká růže. V síni se dochovaly zbytky černé ku-chyně. Prohlášení tohoto domu za kulturní památku bylo zrušeno MK ČSR č. j. 12093/83 – VI/1 ze dne 19. 8. 1983. Poslední dům reprezentující památky lidového stavitelství v obci byl **dům čp. 111** (evidenční číslo v ústředním seznamu kulturních památek 35013/7-1738) v Kostické ulici, v němž ještě v druhé půlce 20. století působila známá Krpálkova cukrárna a před jehož žudrem se při každoročních slavnostech Podluží v písni a tanci zvedal stárek Podluží. Dům byl zbořen v roce 2006 a na jeho místě byla postavena novostavba bez památkových hodnot. Řízení o zrušení prohlášení za kulturní památku se vleče od roku 2008.

Kromě uvedených sakrálních památek je na kata-stru Tvrdonic roztroušeno několik soch světců a na dvacet křížů, jejichž historii postupně rozkrývá míst-ní badatel Leoš Doskočil.

Prameny a literatura

MZA, fond F 115.

MZA Brno, fond D9, Mapy stabilního katastru z roku 1827.

SOKA Břeclav se sídlem v Mikulově, fond Archiv fary Tvrdonice.

SOKA Hodonín, fond VMHO 35 Tvrdonice a VMHO 12 Kostice.

NPÚ ÚOP v Brně, fond Spisový archiv bývalého Pa-mátkového úřadu pro Moravu a Slezsko.
Pamětní knihy obce Tvrdonice.
Břeclavsko. Brno 1969, s. 619.
FROLEC, Václav: *Tradiční způsob života a kultura*. In: Tvrdonice – příroda, dějiny a lidová kultura podlužácké obce. (Red. J. Janák.) Brno 1986, s. 353–393.
HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země Moravsko-slezské*. Praha 1938, s. 256.
DOSKOČIL, Leoš: *Láníčkových kříž ve Tvrdonicích*. Malovaný kraj 49, 2013, č. 4, s. 26–27.
KORDIOVSKÝ, Emil – DANIHELKA, Jiří: *Brána do kraje*. Mikulov 1999.
MATUSZKOVÁ, Jitka: *Sv. Vendelín a jeho místo v lidové tradici*. In: Světcí v lidové tradici. Sborník příspěvků z konference karpatologické komise pro lidové obyčeje MKKK konané v Uherském Hradišti v roce 1995. (Red. L. Tarcalová) Uherské Hradiště 1995, s. 257.
MATUSZKOVÁ, Jitka: *Sv. Vendelín, jeho místo v lidové tradici a soupis památkově chráněných vyobrazení světce v okrese Břeclav*. Regiom 95, 1996, s. 49–50.
MATUSZKOVÁ, Jitka: *Soupis památkově chráněných bo-žích muk v okrese Břeclav*. Regiom 96-97, Mikulov 1997, s. 110.
MATUSZKOVÁ, Jitka: *Boží muka v Tvrdonicích*. Malovaný kraj 37, 2001, č. 3, s. 50.
MIKLICOVÁ-STUDENKOVÁ, Terezie: *Poutě do „Maria-tálu“ a Šaštína*. Malovaný kraj 36, 2000, č. 3, s. 33.
NOHÁČ, Jan: *Břeclavský okres*. Brno 1911.
SEDLÁKOVÁ, Marta: *Sběratelská činnost Jana II. z Liech-tensteina (příspěvek k původní podobě obrazové sbírky na zámku v Lednici na Moravě)*. In: Zprávy Státního památkového ústavu v Brně 6, 2002, s. 38–45.
VERMOUZEK, Rostislav: *Krise feudalismu a jeho konec*. In: Tvrdonice – příroda, dějiny a lidová kultura podlužácké obce. (Red. J. Janák.) Brno 1986, s. 135.
WOLNÝ, Gregor: *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften*. 2. Abteilung. Brünn Diöcese. 2. Band. Brünn 1858.